

Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих

Академія української преси

Навчальна програма «Сходинки до медіаграмотності»

Для загальноосвітніх навчальних закладів 2 – 4 класів
із навчанням українською мовою, а також російською
та іншими мовами національних меншин

Київ 2014

Розробники: Літостанський В. В., Даниленко В. І., Мележик В. П., Іванова Т. В., Волошенюк О. В., Іванов В. Ф.

Літостанський В. В., Даниленко В. І., Мележик В. П., Іванова Т. В., Волошенюк О. В., Іванов В. Ф.

Сходинки до медіаграмотності: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2 – 4 класів із навчанням українською мовою, а також російською та іншими мовами національних меншин / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, Академія української преси. – К.: АУП, ЦВП, 2014. – 28 с.

Рецензенти:

Владимиров Володимир Михайлович, доктор філологічних наук, професор;

Фінклер Юрій Едуардович, доктор філологічних наук, професор

Програма ухвалена

Науково-методичною комісією галузі знань «Журналістика та інформація» науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України.

Протокол від 04 червня 2014 року № 60

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Internews
Local voices. Global change.

Видання цієї публікації стало можливим завдяки підтримці американського народу. Інформація, представлена у виданні, є відповідальністю Академії української преси та не обов'язково відображає точки зору Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Інтерньюз Нетворк.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Останніми десятиліттями у світі все більше уваги приділяється проблемі сприйняття дійсності. Це особливо актуально в умовах інформаційного суспільства. Сучасна людина для успішної життєдіяльності не може залишатися осторонь інформаційних потоків. Але головна складність нині не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка інформація потрібна. Саме формування навичок з медіаграмотності забезпечує вміння аналізувати, оцінювати і робити комунікації в різноманітних формах.

Зазначене цілком узгоджується із Грюнвальдською декларацією з медіаосвіти (1982), резолюцією ЮНЕСКО (1989) щодо розвитку критичної медіаосвіти, Віденською конференцією «Освіта для медіа та цифрового століття», Севільською конференцією «Медіаосвіта молоді», Резолюцією Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрових технологій, Комюніке Єврокомісії «Європейський підхід до медіаграмотності у світі цифрових технологій», а також з низкою інших документів, затверджених Євросоюзом та ООН, в яких наголошується, що медіаграмотність – базовий елемент політики у сфері споживання аудіовізуальної інформації, основа обізнаності у питаннях інтелектуальних прав людини, необхідна умова залучення громадян до участі в демократичному житті, дієвий фактор міжкультурного діалогу.

Стаття 34 Конституції України визначає: «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Сучасний світ, облаштований джерелами інформації різного формату і призначення, мимоволі перетворив людство на величезну аудиторію, що губиться у потоці інформації. Бурхливий

розвиток електронних технологій, широке упровадження інтерактивних систем комунікації, навчальних програм у мультимедійних технологіях призвело до потоку різноманітної соціальної інформації. Це спричинило помітні трансформації у сфері культури, як позитивні, так і негативні, майже повну зміну матриць свідомості, ціннісних систем і мислення, сприйняття навколишнього світу. Зазначене цілком стосується і молодого покоління, зокрема учнів загальноосвітніх шкіл, студентів вищих навчальних закладів. Не таємниця, що людина, майже з перших хвилин свідомого життя опиняється в епіцентрі медіаполя. Саме тому суспільство повинно мати право отримувати правдиву інформацію про себе і про все те, що може вплинути на нього. Основне завдання вивчення курсу з медіаграмотності полягає у створенні механізму формування громадської думки щодо конкретних категорій – сутності, явищ, дійсності, понять, ідей тощо. Адже, на жаль, не поодинокі випадки, коли мас-медіа маніпулюють свідомістю громадян, виступають засобами пропаганди, порушуючи цим фундаментальні стандарти журналістики. Створення ефективного механізму критичного осмислення і корегування інформації, отриманої через мас-медіа, виопрацювання особистісної системи ціннісних орієнтацій та формування умінь інтерпретувати інформацію, розуміти її сутність, адресну спрямованість, мету інформування, викриття прихованого значення інформації мають усунути її негативний вплив на свідомість громадян, особливо учнівської та студентської молоді.

Варто враховувати і ту обставину, що мас-медіа мають відігравати також роль потужного культурного інтегратора, виконувати виховні функції, сприяти формуванню норм поведінки особи в суспільстві, ставлення її до інших людей, зберігати культурні традиції. Враховуючи вищезазначене, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України надіслало листа від 29.03.13 за № 1/9 – 226 «Про запровадження вивчення курсу «Основи медіаграмотності в навчальних закладах» міністрові освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, начальникам управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, ректорам вищих педагогічних навчальних закладів, ректорам (директорам) обласних закладів післядипломної педагогічної освіти, директорам загальноосвітніх шкіл. Зазначеним листом рекомендовано запровади-

ти, починаючи з 2013 – 2014 навчального року, вивчення основ медіаграмотності в загальноосвітніх навчальних закладах за рахунок годин варіативної частини навчальних планів. Навчальна програма розроблена з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів початкових класів щодо загальнолюдських цінностей, полікультурності, громадянської свідомості, взаємоповаги в інтересах людини, родини, суспільства, держави. Під час розроблення програми «Сходинки до медіаграмотності» використано Державний стандарт початкової загальної освіти, програми для загальноосвітніх навчальних закладів 2 – 4 класів «Сходинки до інформатики» (Морзе Н. В., Ломаковська Г. В., Проценко Г. О., Ривкінд Й. Я., Рівкінд Ф. М.) та «Я у світі» (Бібік Н. М., Арцишевський Р. А., Пушкарьова Т. Е., Майорський В. В.).

Мета і завдання навчального курсу

Мета навчання медіаграмотності учнів початкових класів – формування медіакомпетентної особистості, як відповідальної реалізації соціального спілкування в суспільній практиці. Це – здатність розуміти, аналізувати й оцінювати зміст медіа, вміння використовувати медіа під час навчання і дозвілля, бути співтворцем особистого змісту в мас-медіа, володіти навичками самопрезентації та спілкування з іншими користувачами медіа і, якщо потрібно, вміти критично оцінювати власну медіаактивність. Тож підготовка учнів початкових класів до свідомого існування у медіасередовищі, перетворення їх, як споживачів медіапродуктів, у свідомих користувачів мас-медіа, вироблення імунітету до маніпулятивних дій медіа та створення умов інформаційної безпеки неможливі без опанування учнями сходинок медіаграмотності. Саме на такому підґрунті можна свідомо спілкуватися з мас-медіа, критично оцінювати інформацію та вибудовувати власну позицію і норми поведінки в суспільстві. Це – запорука виховання гуманної, соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до етносоціального і культурного середовища, здатна розуміти найвищі цінності людського життя, усвідомлювати переваги чеснот, притаманних громадянині розвинутого суспільства. Через спілкування із соціальним оточенням на-

копичуються основи толерантної поведінки, співпереживання і взаєморозуміння з іншими учнями, формується здатність до комунікації. Після опанування теоретико-практичного матеріалу предмета «Сходинки до медіаграмотності» учні початкових класів повинні мати уявлення про:

- основні типи мас-медіа; їхні переваги та недоліки;
- формати в яких відбувається створення, зберігання, передавання і презентація інформації та знань;
- можливі негативні тенденції медіаконтенту, який створюють мас-медіа (дезорієнтація особистості, крайній негативізм, надлишковий оптимізм тощо);
- загальні принципи, засоби, методи збору, узагальнення та використання аудіовізуальної і друкованої інформації;
- основні аспекти доступу до медіа (навчання, розваги тощо);
- обрання засобів та форм медіа для створення власних медіатекстів.

Особливого значення в програмному матеріалі надається зв'язку його з конкретними подіями, бо обмеженість відповідного досвіду учнів початкових класів потребує постійного аналізу життєвих вражень, що створюють мас-медіа. Початки комунікативної компетентності та комунікативних умінь формуються як на основі навичок спілкування в усній і письмовій формах (діалогічне спілкування, етикетний діалог і діалог-розпитування при повсякденному спілкуванні), так і на основі навичок користування медіапродуктом у конкретних ситуаціях. Програмою передбачено також формування культурологічних знань молодших школярів, вивчення основ духовної культури суспільства, що сприяють розвитку спостережливості, критичного мислення, самостійності в висловлюваннях, творчості та активності. Джерело мотивації для вивчення предмета «Сходинки до медіаграмотності» – міжсуб'єктивність спілкування в процесі навчання та комунікативної діяльності, моделювання культурних і статево-рольових стандартів поведінки в життєвих ситуаціях, формування пізнавального ставлення до подій у соціальному середовищі, до своїх особистих можливостей.

Програма «Сходинки до медіаграмотності» реалізується в 2 – 4 класах і охоплює такі основні теми: «Спілкування як процес обміну інформацією», «Підготовка молодого покоління до

життєдіяльності в інформаційному суспільстві», «Види та форми комунікації», «Створення найпростіших медіаповідомлень», «Формування початкових умінь створювати та аналізувати медіапродукцію» та інші (всього 18 тем). Варто зазначити й те, що в програмі вперше запропоновано вивчення таких проблем, як «Спілкування з мас-медіа дітей з особливими потребами та проблемами їх комунікації», що надзвичайно важливо для учнів загальноосвітніх шкіл, передусім для учнів молодших класів. У програмі забезпечено самостійне змістовне значення, завдяки чому нема дублювання пізнавального матеріалу інших загальноосвітніх предметів початкової школи. Разом з тим усі теми програми безпосередньо чи опосередковано зачіпають цілу низку соціально-культурних і навчально-пізнавальних матеріалів, що забезпечує різнобічність навчання, виховання і загальний розвиток молодших школярів. На сучасному етапі впровадження медіаграмотності в освітню діяльність навчальних закладів України найефективніше вивчення предмета «Сходинки до медіаграмотності» шляхом інтеграції окремих тем до програмного матеріалу таких предметів, як «Я у світі», «Сходинки до інформатики», «Образотворче мистецтво», «Мистецтво», «Музичне мистецтво», «Основи здоров'я», та інших предметів освітніх галузей «Суспільствознавство», «Здоров'я і фізична культура», «Природознавство», «Математика», «Технології», що передбачені Державним стандартом початкової загальної освіти. Далі надається перелік загальноосвітніх шкільних предметів базового навчального плану, до яких орієнтовно може бути інтегрована відповідна тематика програми з медіаграмотності.

Подальший розвиток впровадження медіаграмотності в освітню діяльність навчальних закладів можливий за умови внесення її до варіативного складника базового навчального плану початкової загальної освіти відповідно до гранично допустимого тижневого навантаження учнів та загальної тижневої кількості годин. Структуру варіативного складника з медіаграмотності визначає загальноосвітній навчальний заклад з урахуванням особливостей регіону, закладу, індивідуальних освітніх запитів учнів і побажань батьків. Отже, навчальний заклад може відповідно до вищезазначеного вносити зміни та доповнення в змістовну частину програми. Тим паче, що Державним стандартом початкової загальної освіти передбачається щорічно конкретизувати варіа-

тивний складник початкової загальної освіти з урахуванням особливостей організації навчального процесу.

Саме тому розробники програми не ставили за мету визначити обсяг годин тематичного матеріалу та його розподіл для вивчення учнями другого, третього та четвертого класів. Розв'язання цих питань доцільно залишати на розсуд учителя початкової школи.

Основні терміни та визначення

У навчальній програмі основні терміни та означення вжито в таких значеннях.

Аудиторія – група споживачів, для якої створюється медіатекст, та будь-яка людина, на яку поширюється його вплив.

Аудіовізуальна інформація – інформація, що одночасно сприймається слухом і зором.

Аудіоінформація – інформація, що сприймається слуховими органами.

Аутизм – патологічна замкнутість, відгородженість від дійсності з утратою інтересу до спілкування, природних емоційних реакцій.

Візуальна інформація – інформація, що сприймається органами зору.

Девіації – соціальна поведінка, що відхиляється від тієї, яку вважають нормальною чи соціально прийнятною в суспільстві або в соціальному контексті.

Ейдетизм – різновид образного сприйняття відеоінформації, що виражена в збереженні в пам'яті протягом тривалого часу наочних предметів після припинення їх впливу на органи сприйняття особи.

Здатність – властивість особи опановувати певний обсяг інформації, знань.

Здібність – природний нахил, обдарування особистості, що служить передумовою успішного виконання нею

певного виду діяльності і проявляється в умінні виконувати певні професійні обов'язки.

Критичне мислення – здатність не сприймати все запропоноване на віру, а вивчати й аналізувати інформацію та ідеї з метою розуміння та оцінення.

Мас-медіа – канали поширення масової комунікації. До основних належать періодична преса, радіомовлення, телебачення, інтернетмедіа.

Медіавиховання – формування світоглядних позицій, інтересів, потреб, ідеалів, мотивів, ціннісних орієнтацій, свідомості, переконань, суджень, а також конкретних рис вдачі, моделі поведінки та культури поведінки засобами масової інформації.

Медіаграмотність – сукупність знань, здобутих у процесі навчання, що дозволяє споживачам критично аналізувати медіаповідомлення для того, щоб бачити там пропаганду, цензуру, однобокість у новинах і програмах суспільного інтересу, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують, причини таких дій, а також розуміти структурні елементи, які впливають на інформацію (власник медіа, модель фінансування, політичні уподобання тощо). Здатність розшифровувати, аналізувати і проводити комунікацію в різноманітних формах.

Медіадидактика – частина педагогіки, що займається питаннями застосування медіа в навчальному процесі, розробленням інформаційно-освітніх технологій, особливостями дистанційного навчання, розробленням і апробацією нових дидактичних мультимедіа (електронних навчальних посібників, програм, підручників тощо).

Медіазалежність – розлад вольової поведінки, що проявляється в зловживанні медіа (надмірний час споживання медіапродукції, зниження саморегуляції, звуження інтересів тільки до сфери медіа з погіршенням в інших сферах життя тощо).

Медіакультура – сукупність духовних цінностей, створених інформаційно-комунікаційними засобами, що функціонують у суспільстві, щодо елементів культури комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому.

Медіапедагогіка – сукупність педагогічних концепцій, теорій, технологій і методик, які базуються на комплексному застосування медіа; специфічний напрям педагогіки з такими складниками, як медіадидактика (проблеми, роль, функції і значення медіа в навчанні) і медіавиховання (проблеми медіа, використання медіаресурсів і пропозицій).

Медіакомпетенція – відповідальна реалізація соціального спілкування в суспільній практиці, тобто здатність розуміти, аналізувати й оцінювати зміст медіа, вміння використовувати медіа під час навчання і дозвілля, бути співтворцем особистого змісту в мас-медіа, володіти навичками самопрезентації та спілкування з іншими користувачами медіа і, якщо потрібно, вміти критично оцінювати власну медіаактивність.

Медіаосвіта – навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа; специфічна, автономна галузь знань у педагогічній теорії та практиці.

Медіаосвітні технології – методично-організаційні засоби навчального процесу з використанням періодичних видань, радіо, телебачення, кіно, а також програмно-апаратних засобів і пристроїв, що забезпечують операції збирання, опрацювання, накопичення, збереження й передавання інформації.

Соціальна інформація – відомості про процеси функціонування особи і суспільства, а також усе те, що може вплинути на ці процеси.

Суспільна мораль – система етичних норм, правил поведінки, що склалися в суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Тема 1. Дитина та інформація

Що таке інформація? Як і звідки ми отримуємо інформацію? Шлях від інформації до інформаційного продукту (етапи створення інформаційного продукту: як збирати данні, як опрацьовувати, як організовувати, як демонструвати. Які інформаційні продукти ми створюємо щодня в школі?

Хто і що може надати дані, стати джерелом інформації? Які джерела інформації ви використовуєте?

Українська дитина у світі суспільних проблем. Конвенція про права дитини. Право дитини на свободу думки, совісті та релігії. Право дитини на свободу шукати, одержувати і передавати інформацію будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів – на вибір дитини. Право дитини на доступ до інформації з різних національних і міжнародних джерел. Інформація і матеріали, що спрямовані на забезпечення соціального, духовного добробуту, фізичного і психічного розвитку дитини. Захист дитини від інформації та матеріалів, що завдають шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному і соціальному розвитку. Забезпечення дитині, здатній сформулювати власні погляди, права вільно їх висловлювати з усіх питань, що їй стосуються, з урахуванням віку і зрілості.

Тема 2. Комунікація як процес обміну інформацією

Сутність і необхідність спілкування. Спілкування в тваринному світі. Спілкування між окремими особами (суб'єктами) та між родинними угрупованнями на початку цивілізації. Створення та передавання інформації в різних типах суспільства. Засоби передавання інформації та рівень її сприйняття і використання з метою порозуміння, підтримання взаємостосунків, ділового зв'язку, планування спільних дій тощо. Спілкування та обмін інформацією як запорука об'єднання людей, згуртованих спільними умовами життя. Роль комунікації та обміну інформацією у життєдіяльності людини, суспільства. Види комунікації: усна, письмова, візуальна. Що стоїть між нами та інформацією?

Аутизм – патологічна замкнутість, відгородженість від дійсності з утратою інтересу до спілкування. Роль засобів масової інформації в подоланні аутизму серед учнів початкових класів. Здатність щодо опанування певного обсягу інформації. Здібність правильно сприймати та аналізувати інформацію. Способи донесення інформації до якнайширших аудиторій. Який спосіб (формат) обрати для поширення інформації: письмовий, аудіовізуальний, аудіальний, інтерактивний, інформація як товар. Хто продає інформацію?

Тема 3. Підготування молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві

«Хто володіє інформацією, той володіє світом». Сутність крилатого вислову як важливого чинника безперервного висхідного процесу діяльності людини. Інформація як підґрунтя творчого перетворення світу. Пізнання, усвідомлення і засвоєння інформації як процес виховання і вдосконалення самого себе. Триєдина мета засвоєння інформації: навчання, виховання, розвиток особистості. Знання, вміння, навички як показники рівня засвоєння інформації. «Уміння учитися» – заповука майбутньої діяльності людини, освіта впродовж усього життя. Ставлення індивідуума до інформації як до засобу щодо формування знань, розвитку духовних, психічних, соціальних та фізичних функцій і можливостей молодого покоління.

Тема 4. Спілкування з мас-медіа дітей з особливими потребами та проблеми їхньої комунікації

Особи дитячого віку з вадами психофізичного розвитку як найуразливіша категорія учнів початкової школи щодо надання та отримання інформації. Особливості спілкування, надання та сприйняття інформації при порушеннях у дітей слуху, зору, мовлення, інтелектуального розвитку. Процес інформатизації учнів з урахуванням нозології. Сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, логопедія, олігофренопедагогіка (емоційно-вольова сфера інформатизації і біопсихічні механізми соціальної поведінки – корекційна психопедагогіка). Специфіка і способи спілкування та інформування дітей різних категорій з урахуванням особливостей їхнього психофізичного розвитку. Реалізація вербальних

методів і дактильних – жестової мови, друкованими засобами інформації шрифтом М. Брайля тощо). Джерела та засоби інформування дітей з особливими потребами. Специфічні джерела надання та отримання інформації: комп'ютерні програми, електронна література, субтитровані телепрограми, телепрограми з сурдоперекладачем тощо.

Тема 5. Історія мас-медіа: від наскельних зображень до інтернетресурсів. Види та форми спілкування (засоби комунікації)

Інформація та способи її передавання. Дописьмові способи передавання інформації. Зарубки на дереві. Наскельні зображення та малюнки. Вузликоче письмо. Звукове передавання інформації. Біло (калатало) як перший прилад для вибивання звукових сигналів. Усні оголошення. Передавання інформації жестами, за допомогою вогню. Перші приклади письмової комунікації та перші способи передавання інформації. Інформація на камінцях, глиняних і дерев'яних табличках. Папірус у Стародавньому Єгипті та пергамент у Київській Русі. Перші способи передавання письмової інформації. Піща та кінна пошта, «пташина пошта». Перші джерела масової інформації. Літописи, Біблія та інші релігійні книги. Книга Володимира Мономаха «Повчання дітям». Першодрукар Іван Федоров. Друковані мас-медіа. Бібліотеки як осередки зберігання та розповсюдження інформації. Інші види комунікації. Телефон, стільниковий зв'язок, радіомовлення, телебачення як бездротові засоби передавання інформації в стислий термін і на далеку відстань. Фотографія, кінематограф, художнє мистецтво. Загальні відомості про комп'ютер, комп'ютерні системи та інтернет.

Тема 6. Мас-медіа – джерела та канали поширення інформації

Друковані мас-медіа: газети, журнали, часописи, альманахи.
Аудовізуальні мас-медіа: кінематограф, телебачення, відео.
Особливості сприйняття телепродукту. Телебачення – один з найдієвіших способів створення псевдореальності.

Аудіальні мас-медіа – радіомовлення.

Нові медіа: інтернет, комп'ютерні ігри.

Особливості кожного медіа як різних каналів передання інформації. Практична справа: яке медіа для тебе головне. Учні рахують, скільки часу вони приділяють кожному виду медіа і пояснюють чому.

Тема 7. Що таке медіаосвіта, медіаграмотність, критичне мислення

Медіаосвіта як важливий складник прав людини. Медіаосвіта як здатність особи та практичні уміння добирати, використовувати, критично аналізувати, оцінювати медіаповідомлення різних форм і жанрів. Уміння робити висновки, вибудовувати власну позицію та поводити себе відповідним чином. Вплив медіаосвіти на свідомість особи, на її переконання, світогляд, ставлення до навколишнього світу, поведінку в певному середовищі, виховання, культуру. Медіаосвіта – комплекс питань, пов'язаних як з розвитком аналітичних здатностей та умінь оцінювати зміст медіаповідомлень, так і з практичною роботою зі створення особою власного медіапродукту.

Медіаграмотність – набуті особою знання, можливості та здібності добирати, використовувати, критично аналізувати та оцінювати медіатексти різних форм і жанрів.

Ейдетизм як різновид образного сприйняття відеоінформації, що виражена в збереженні в пам'яті протягом тривалого часу наочних предметів після припинення їх впливу на органи сприйняття особи. Критичне мислення як усвідомлення сукупності критичних питань, що пов'язані між собою; спроможність ставити питання та знати відповіді на них. Критичне мислення або «піддавай все сумніву» – важливий чинник медіаграмотності.

Тема 8. Що таке медіатекст? Основні сходинки створення найпростіших медіаповідомлень

Коли текст стає медіатекстом? Для чого створюється медіатекст? Хто його створює? Мас-медіа як засоби транслявання медіатекстів. До кого він спрямований? Формування умінь і навичок зі створення медіаповідомлення. Конкретні справи зі створення медіаповідомлень про одну подію для різних аудиторій (батьків, вчителів, учнів). Поняття «аудиторії». Різні види медіатекстів: письмовий, візуальний, аудіовізуальний, аудіальний, мультиме-

дійний. Робота з незавершеними медіаповідомленнями: додавання фінальної частини, переставляння частин тексту. Складання вербального текстового повідомлення про аудіовізуальний чи аудіальний факт. Навички з читання різних типів медіаповідомлень: поштівки, марки та обкладинки дитячого журналу. До кого звертались автори цих повідомлень?

Тема 9. Практичні навички мовного вираження інформації в текстовому вигляді

Текст як феномен, що допомагає зберігати і передавати інформацію у просторі і часі. Описові тексти повідомлень: пейзажні (описи місцевості), портретні, художні тощо. Ключові слова в описових текстах. Практичні навички складання зв'язних текстів – розповідей з використанням ключових слів «розповісти, повідомити, проінформувати»; «зрозуміти, збагнути, втямити»; «чекати, ждати, сподіватися»; «балаканина, базікання, теревені»; «добрий, чуйний, великодушний» та інші словосполучення на розсуд учителя з урахуванням побажань учнів (обсяг 5-8 речень). Принципи формування заголовка зв'язного тексту. Я – медійне агентство: практичні навички створення медіаповідомлення у текстовому вигляді:

- знайти текст новини, що відповідає заголовкові;
- придумати заголовок до друкованого повідомлення;
- завершити текстове повідомлення;
- знайти в друкованому тексті невідомі слова і скласти глосарій, який би їх пояснив;
- з 3-4 розрізнених речень скласти медіаповідомлення в текстовому вигляді;
- підібрати назву шкільної газети.

Тема 10. Формування початкових умінь аналізувати та створювати візуальні медіаповідомлення

Про що може розповісти фотографія? Види і жанри фотографії (пейзаж, натюрморт, портрет, жанровий знімок). Засоби виразності – мова фотографії. Сприйняття зображень, їх аналіз. Ракурс і світлопередання. Поняття про план знімання, сюжет, колір, перспективу. Використання фотозображень в інших видах медіа. Використання фотоінформації. Фото в пресі та ілюстрова-

ному журналі. Творче завдання "Кого більше": вправи з підрахунку кількості дітей і дорослих у місцевій пресі. Рекламне фотозображення. Фотоконкурси, фотовиставки. Формування навичок аналізу фотозображень. Творча робота з фотозображеннями на кшталт «Придумай назву», «Вигадай історію по фотографії», «Підбери фотографію до тексту», «Хто зображений?».

Тема 11. Формування початкових умінь аналізувати та створювати рекламні медіаповідомлення

Реклама як інформація, що поширюється з метою отримання прибутку чи популяризації (привернення уваги до особи/явища). Види реклами: комерційна та соціальна. Комерційна реклама як спосіб просунути особу/послугу/товар. Соціальна реклама як спосіб просунути інформацію та послуги, які приносять користь населенню. Реклама як основне джерело прибутку мас-медіа. Правила розміщення реклами в мас-медіа: як відрізнити, де реклама?

Творче завдання: подивитись рекламний текст і проаналізувати, до кого він звертається, що він хоче, щоб ви зробили. Які дії ви зробите після перегляду/прочитання реклами?

Тема 12. Сходинки до створення власних медіапродуктів: реклама

Я – медійне агентство:

Творчі завдання: вирізати рекламні зображення з журналів і газет та за допомогою клею і ножиць створити рекламу України. Обґрунтувати, чому саме такі зображення обрані?

Знайти в газеті рекламні оголошення і тексти. Обґрунтувати, чому саме це реклама?

Переглянути дитячі ілюстровані журнали і написати текстове повідомлення: як виглядає герой/героїня журналу?

Створити з рекламних повідомлень контррекламу на одну з заданих тем.

Обрати тему для соціальної реклами, придумати девіз (слоган) – короткий зміст реклами.

Тема 13. Формування початкових умінь готувати та аналізувати друковані медійні повідомлення

Про що каже назва, обкладинка журналу? Книжки для читання. Казки. Дитячі оповідання. Пізнавальна література. Дитячі енциклопедії. Реалії та небилиці. Розвиток умінь аналізувати медіатексти. Формування умінь добирати медіаматеріали, що відповідають певному віковому цензові учнів. Проекти «Створюємо власну книжкову полицю», «Створюємо власну бібліотеку». Дитячі газети. Формування рубрик друкованих видань. Творче завдання: яку інформацію нам дають малюнки, комікси, фотокартки у дитячій пресі? Як вони доповнюють друкований текст? З кількох карток (або онлайнгри «Медіазнайко»), на яких фото, текст тощо, зібрати власну сторінку в газеті.

***Тема 14. Сходинки до створення власних медіапродуктів:
шкільна газета***

Я – медійне агентство. Творча вправа з роботи редакції шкільної газети. Вироблення початкових умінь самостійного створення медійної продукції певного тематичного спрямування на кшталт «Навчання – це спосіб існування людини», «Займатися спортом – це круто», «Допомагати слабшим – це добра справа» тощо.

У шкільному виданні передбачено різні елементи: текстове повідомлення, фотозображення, реклама комерційна та соціальна.

Після виготовлення газети проаналізувати, яку інформацію доносять усі елементи видання.

Тема 15. Формування початкових умінь готувати та аналізувати медіаматеріали дитячого кіно

Що таке кінематограф. Жанри: фільм-казка, пригодницький, фентезі. Риси, що притаманні казці: наявність чудес, чарівні предмети, добрі та злі герої, боротьба за справедливість, добрі помічники героїв. Жанр пригодницького фільму. Особливості жанру. Характери героїв пригодницького фільму. Жанр фентезі. Характери героїв фентезі. Екранізація художнього твору: що спільне, що відмінне у книжці та фільмі. Творче завдання: переглянути невеликий фрагмент фільму і зробити його розкадрування (намалювати покадрово). З 10-12 картинок-кадриків скласти власний мініфільм.

Тема 16. Формування початкових умінь готувати та аналізувати медіаматеріали: мультиплікаційні фільми

Види мультиплікації (лялькова, мальована, пластилінова, аніме). Рух на екрані, жести, міміка. Відмінність статичного та рухомого зображень. Складники мультфільму: музика, слова, малюнки, ляльки. Комікси – фільм у малюнках. Комікс і фільм – подібність і відмінність. Структура коміксів. Створення коміксів. Паперові фільми для стробоскопу, «пальчикове кіно». Формування початкових умінь аналізувати медіатексти мультиплікаційних фільмів. Порівняльна характеристика сюжетних ліній мультфільмів як технологія аналізу медіатексту. Запровадження проекту «А що далі?»: творення варіантів фінальної сюжетної лінії мультфільму. Порівняння варіантів фінальної сюжетної лінії з режисерським оригіналом мультфільму. Творче завдання: створити рекламну афішу мультфільму, пояснити, що ви хотіли висловити в цій афіші. Створити оповідь від імені героя мультфільму.

Тема 17. Нові медіа

Початкові уявлення про нові медіа. Модель «багато з багатьма». Інтернет як засіб комунікації, об'єднує різні формати (тексту, фото, відео, аудіо) на одному носії. Загальні відомості про комп'ютери та про їх застосування. Інтернетбібліотеки. Уявлення про об'єкт у вигляді ключових слів, тексту, списку, таблиць, інфографіки тощо. Як відшукати необхідну інформацію? Дитячі інтернетресурси. Комп'ютерні ігри як нові інформаційні джерела. Види комп'ютерних ігор: інформаційні, пізнавальні, навчальні, розважальні. Які комп'ютерні ігри пасують у вашому віці. Логічні ігри. Що дає гра в логічні ігри? Розвиток умінь аналізувати медійні тексти на прикладі драматургії комп'ютерних ігор. Формування умінь і навичок обережного ставлення до комп'ютерних ігор. Як запобігти ігроманії? Розроблення пам'ятки щодо запобігання ігроманії. Ознаки, за якими учні обирають комп'ютерні ігри. Добірки на кшталт «Мої улюблені комп'ютерні ігри», «Я і комп'ютерні ігри» тощо.

Тема 18. Формування початкових умінь готувати та аналізувати медіаматеріали: музика

Музика як форма комунікації в багатьох суспільствах. Музика – організована звукова інформація, послідовно записана спеціальними символами. Музика як одна з форм медіаповідомлення. Музика в різних медіатекстах: відео кліп, музика в рекламі, в телепрограмі, в художньому та анімаційному фільмі. Відеокліп як засіб візуалізації музичного твору. Музика. Традиційна та комерційна музика.

Творча вправа: намалуйте зображення, що ілюструють слова пісні. Після програвання звуку без зображення опишіть картинку, що у вас виникла.

Рекомендації щодо інтеграції підрозділів програми до програм навчальних предметів початкової школи (орієнтовно)

Навчальні предмети інваріантного складника змісту початкової загальної освіти та їх програми за своїм змістовним наповненням можуть слугувати переконливим підґрунтям для інтеграції медіаграмотності до окремих підрозділів шкільної програми. Вчителі початкових класів можуть інтегрувати медіаграмотність до програм з української мови, літературного читання та інших гуманітарних предметів. Найпривабливіша щодо інтеграції медіаграмотності, на думку розробників, програма предмета «Я у світі». Набагато складніше інтегрувати, скажімо, до програм математики, трудового навчання чи фізичної культури. Значна частина програм з української мови, літературного читання, російської мови прямо чи опосередковано вже охоплює певною мірою медіаграмотність, навіть якщо сам термін «медіаграмотність» в них не згадується. Але вчителі початкових класів можуть інкорпорувати термінологію з медіаграмотності до класних і позакласних співбесід щодо оповідань, віршів, інших видів традиційного контенту, ідентифікуючи автора як джерело інформації, мету як вплив на учнівський клас через відповідний зміст повідомлень. Також вони можуть долучати медіаграмотність при вивченні кожної нової теми, активізуючи учнів до випрозорення джерел інформації через запитання про те, де вони дістали цю інформацію; на основі якої інформації вони сформулювали свою думку; які були джерела.

Відомий вплив новинних медіа на історичні події, політику, культуру та інші сфери суспільного життя потребує створення нових умов щодо самовираження, організації комунікативного спілкування, застосування в навчальному процесі елементів дискусії, що буде підґрунтям для розвитку особистості, її громадянських якостей. Програма початкової школи «Я у світі» зачіпає такі проблеми, як роль спілкування в житті людини, громадянські права та обов'язки, моделювання багатоманітних соціальних ситуацій тощо, вивчення яких за умови використання основ медіаграмотності буде результативніше. Природознавство як навчальний предмет початкової школи ґрунтується на глибокій

аналітичній основі, при його вивченні робиться наголос на ретельному спостереженні природних явищ та конструюванні доказів на підтримку певних висновків, тлумаченні тих чи інших даних, що є не що інше як створення відповідної інформації. Як і медіаграмотність, природничі науки наголошують на ретельному спостереженні та використанні доказів на підтримку будь-яких висновків. Також для обох предметних сфер дуже важлива вірогідність джерел і практика переглядати висновки за умов відкриття/отримання нової інформації. Інтегрування окремих фрагментів програми з медіаграмотності до програми з математики може декому видатися дещо натягнутим, проте мета освітньої галузі «Математика» – формування цілісного сприйняття світу, розпізнавання проблем, що розв'язуються із застосуванням математичних методів, здатності логічно міркувати, обґрунтовувати свої дії, а також формування вмінь користуватися знаковою і графічною інформацією, застосовувати обчислювальні навички у практичних ситуаціях, наприклад графіки та статистичні показники в матеріалах мас-медіа, та їх аналіз. За програмами освітньої галузі «Здоров'я і фізична культури» учні початкових класів вивчають питання щодо тілесного образу, впливу тютюну та алкоголю, розв'язання конфліктів, раціонального харчування та інші проблеми, на які потужно впливають медіамеседжі. За аналітичного підходу до медіаграмотності можна навести приклади, коли вчитель дає учням завдання провести аналіз змісту інформаційного матеріалу, оповідань, коміксів, іншої інформації здоров'язбережного спрямування, що подається в різних підліткових виданнях. На основі аналізу інформаційних матеріалів учні мають зробити власні, підкріплені доказами висновки щодо потенційно шкідливих меседжів, які вони вивчали. Критичний аналіз медіамеседжів, особливо рекламних, має значну дидактичну перевагу перед звичайною «лякачкою» вчителя про ситуаційні конфлікти, шкідливість вживання наркотичних і тютюнових виробів, алкогольних напоїв тощо. Реалізація програми з фізичної культури в повному обсязі можлива на основі медіаграмотності. Медіамеседжі впливають на сприйняття учнями молодших класів спорту, фізичних вправ, на створення спортивних кумирів, переконань щодо діяльності, корисної для здоров'я. А це, своєю чергою, сприяє вихованню в учнів потреби у здоров'ї як важливої життєвої цінності, свідомого прагнення до ведення здорового

способу життя, розвитку умінь самостійно ухвалювати рішення щодо власної позиції, поведінки, вчинків. Конкретними формами, що можуть бути реалізовані під час проведення занять, може бути аналіз рекламного складника великого спорту (спонсорська реклама, перерви на рекламу під час трансляцій знакових спортивних подій тощо). Розвиток в учнів інформаційно-комунікаційних та основних технологічних компетентностей передбачено в освітній галузі «Технології», яка об'єднує два предмети: «Трудове навчання» та «Сходинки до інформатики». Сходинки до медіаграмотності сприятимуть формуванню уявлень про предметно-перетворювальну діяльність людини, шляхи отримання, зберігання інформації та способи її опрацювання, здатності до формулювання творчих задумів, а також розвитку пізнавальної художньої і технічної обдарованості та технічного мислення. Завдання змістовної лінії програми «Сходинки до інформатики» – ознайомлення з поняттями «повідомлення», «інформація». На підґрунті таких уявлень формуються уміння користуватися технічною термінологією, художньою та графічною інформацією, працювати з комп'ютером. Інтернетпростір як джерело інформації часто-густо викликає найбільше занепокоєння в учителів, тому варто застосовувати апробовані дослідницькі підходи до розвитку навичок роботи учнів з онлайн-джерелами. Один з таких підходів полягає в тому, щоб учні самі, наприклад, формулювали правила спілкування в онлайн-середовищі. До освітньої галузі «Мистецтво» належать такі предмети, як «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Мистецтво». Заняття з цих предметів – добра нагода для створення та аналізу музики і візуальних елементів у різноманітних медіаповідомленнях. Часто в телевізійних повідомленнях, у фільмах чи дитячих мультфільмах музика залишається непомітною для глядача. Саме ця обставина може бути приводом для розгортання на заняттях широкої дискусії щодо звучання певних музичних інструментів, музичних фраз, що викликають позитивні чи негативні емоції, щодо розвитку подій у фільмі. Твори живопису, фотографії, інші види мистецтва – медіаматеріали, що дають безмежний простір для аналізу. (Наприклад, твір живопису Іллі Репіна з високим рівнем емоційно-психологічного навантаження «Іван Грозний і син його Іван» відомий під іншою назвою «Іван Грозний убиває свого сина»). Учні початкових класів можуть досліджувати маніпуляції

з фотозображеннями, до яких часто вдаються мас-медіа. Зазначені заходи та заняття з предметів мистецької галузі сприятимуть вихованню в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвитку художніх інтересів і потреб, естетичних ідеалів, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва, здатності до самовираження, спілкування та комунікації, що також є і одне з головних завдань медіаосвіти (медіаграмотності).

Перелік загальноосвітніх шкільних предметів, що визначені Державним стандартом початкової загальної освіти

Українська мова.
Літературне читання.
Русский язык.
Математика.
Сходинки до інформатики.
Природознавство.
Я у світі.
Музичне мистецтво.
Образотворче мистецтво.
Мистецтво.
Трудове навчання.
Основи здоров'я.
Фізична культура.

**Варіанти інтеграції тем програми до програм загально-освітніх навчальних предметів початкової школи
(орієнтовно)**

- Тема 1.** Дитина та інформація – «Я у світі».
- Тема 2.** Комунікація як процес обміну інформацією – «Українська мова», «Русский язык».
- Тема 3.** Підготування молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві – «Сходинок до інформатики», «Я у світі».
- Тема 4.** Спілкування з мас-медіа дітей з особливими потребами та проблеми їхньої комунікації – «Літературне читання», «Мистецтво», «Образотворче мистецтво».
- Тема 5.** Історія мас-медіа: від наскельних зображень до інтернетресурсів. Види та форми спілкування (засоби комунікації) – «Сходинок до інформатики», «Я у світі».
- Тема 6.** Мас-медіа – джерела та канали поширення інформації – «Сходинок до інформатики», «Я у світі».
- Тема 7.** Що таке медіаосвіта, медіаграмотність, критичне мислення – «Природознавство», «Сходинок до інформатики».
- Тема 8.** Що таке медіатекст? Основні сходинки створення найпростіших медіаповідомлень – «Русский язык», «Українська мова».
- Тема 9.** Практичні навички мовного вираження інформації у текстовому вигляді – «Літературне читання», «Русский язык», «Українська мова».
- Тема 10.** Формування початкових умінь аналізувати та створювати візуальні медіаповідомлення – «Образотворче мистецтво», «Я у світі», «Трудове навчання».
- Тема 11.** Формування початкових умінь аналізувати та створювати рекламні медіаповідомлення – «Образотворче мистецтво», «Я у світі», «Трудове навчання».
- Тема 12.** Сходинок до створення власних медіапродуктів: реклама – «Образотворче мистецтво», «Я у світі», «Трудове навчання», «Основи здоров'я», «Фізична культура», «Природознавство».
- Тема 13.** Формування початкових умінь готувати та аналізувати друковані медійні повідомлення

Тема 14. Сходинки до створення власних медіапродуктів: шкільна газета – «Літературне читання», «Українська мова», «Русский язык», «Трудове навчання».

Тема 15. Формування початкових умінь готувати та аналізувати медіаматеріали дитячого кіно – «Образотворче мистецтво», «Мистецтво».

Тема 16. Формування початкових умінь готувати та аналізувати медіаматеріали: мультиплікаційні фільми – «Образотворче мистецтво», «Музичне мистецтво», «Мистецтво».

Тема 17. Нові медіа – «Сходинки до інформатики», «Математика», «Основи здоров'я».

Тема 18. Формування початкових умінь готувати та аналізувати медіаматеріали: музика – «Музичне мистецтво», «Мистецтво», «Я і світ».

Під час реалізації навчальної програми «Сходинки до медіаграмотності» як окремого предмета варіативного складника базового навчального плану доцільно скласти робочу навчальну програму з можливим внесенням змін і доповнень до тематичного змісту відповідно до уподобань учителя та учнів початкових класів. Розподіл навчального матеріалу для його вивчення в другому, третьому і четвертому класах і визначення обсягу годин – на розсуд вчителя початкової школи.

На допомогу вчителеві початкової школи
(деякі дидактичні матеріали щодо конструювання змісту, форм, методів і засобів навчання медіаграмотності учнів початкової школи)

При конструюванні змісту навчання медіаграмотності учнів початкової школи доцільно використовувати відповідні літературні твори, твори живопису, фотографії; переглядати та обговорювати мультфільми, телефільми, кінофільми, відповідні телепрограми. Наводимо перелік деяких вищеозначених матеріалів.

Літературні твори

Дитячий журнал для молодшого і середнього шкільного віку «Колосок».

«Велика дитяча газета» для дітей від 9 до 12 років.

Мультиплікаційні фільми

«Некмітливий горобець», реж. Н. Василенко.

«Колискова Діви Марії».

«Ну, погоди!», реж. В. Котьончкін.

«Бременские музыканты», реж. І. Ковальська.

«Жил-был пес», реж. Е. Назаров.

«Крокодил Гена и Чебурашка», реж. Р. Качанов.

«Пластилиновая ворона», реж. О. Татарський.

«Ежик в тумане», реж. Ю. Норштейн.

«Сказка сказок», реж. Ю. Норштейн.

Серія про козаків, реж. Ю. Дахно.

«Міккі Маус», «Бембі», «Білосніжка і семеро гномів», реж.

В. Дісней.

Кінофільми

«Попелюшка», «Марія, Мірабелла», реж. Й. Попеску-Гопо.

«Казка про царя Салтана», реж. І. Іванов-Вано.

«Морозко», реж. О. Роу.

«Робінзон Крузо», реж. С. Говорухін.

«Вогонь, вода і мідні труби», реж. О. Роу.

«П'ятнадцятирічний капітан», реж. В. Журавльов.

«Дванадцять місяців», реж. А. Гранік.

«Олеся» (епізоди, якими завершується розвиток сюжету фільму; Київська кіностудія імені О. П. Довженка), реж. Б. Івченко.

«Чаклунка» (епізоди, якими завершується розвиток сюжету фільму; версія твору О. І. Купріна «Олеся»), реж. А. Мішель.

Телевізійні програми

Дитячий телевізійний журнал «Єралаш».

Онлайнова медіагра «Медіазнайко» <http://www.aup.com.ua/Game/>.

Твори живопису

Ілля Репін «Іван Грозний і син його Іван», друга назва «Іван Грозний убиває свого сина».

Ілля Репін «Не чекали».

Віктор Васнецов «Після бойовища Ігоря Святославовича з половцями» на сюжет твору «Слово о полку Ігоревім».

Віктор Васнецов «Богатирі» на сюжет билинного епосу.

Віктор Васнецов «Іван Царевич на Сірому Вовку» на сюжет російської народної казки.

Федір Решетніков «Знову двійка».

Карл Брюллов «Останній день Помпеї».

Рекомендована література

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. – К.: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
2. Практична медіаосвіта: авторські уроки. Збірка / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна та В. В. Літостанського. – К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2013. – 447 с.
3. Формування медіаграмотності педагогів: Навчально-методичний посібник. Покроєва Л. Д., Акименко О.С., Алфьорова З. І., Дегтярьова Г. А., Казакова Т. В., Косенко В. В., Нуреева Т. К., Старкова Г. В., за заг. редакцією Л. Д. Покроєвої. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2014. – 236 с.
4. Конспект уроків з основ медіаграмотності учнів загальноосвітніх шкіл. Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В., за науковою редакцією Іванова В. Ф. – К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2014. – 132 с.
5. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: підручник для вчителя / Сінді Шейбе, Фейс Рогоу/ Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – К.: Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. – 319 с.